
ПРИКАЗИ

Наташа УБОВИЋ*
мастер правник, Србија

Наталија Лукић
Криминалишней комјанија – криминолошки аспект
Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2021.

Привредном криминалитету се тек у последњих неколико година посвећује више пажње у српској теорији. Томе је вероватно допринела чињеница да су таква дела постала не само учестала, већ је уочено да су последице привредног криминалитета далекосежне. Примера ради, статистички подаци говоре о томе да свега неколико привредних кривичних дела проузрокују штету коју произведу сва дела тешке крађе.¹ Ауторка се определила да у монографији посебно обради један аспект криминалитета компанија, а то је криминолошки аспект.²

Књига је састављена од четири поглавља у којима су одређене дефиниција, феноменолошка димензија, етиологија и социјална реак-

* Електронска адреса аутора: ubovic.natasa@gmail.com.

1 Зоран Кековић, Младен Милошевић, „Криминалитет корпорација – криминолошки и културолошки аспект“, *Социолошки преглед*, бр. 1/2011, 20.

2 Више о различитим аспектима привредног кривичног права вид. Наталија Лукић, „Појам и карактеристике привредног кривичног права“, *Казнена реакција у Србији: IV део* (ур. Ђорђе Игњатовић), Београд, 2014, 269–272.

ција на криминалитет компанија. Након увода, следи део који се бави одређивањем појма криминалитета компанија, као и однос према неким другим врстама криминалитета. Ауторка на детаљан начин анализира упоредноправне дефиниције предметног појма. Укључујући схватања Сатерленда, Клинарда, Квинија и многих других, направљена је дистинкција између криминалитета белог оковратника и криминалитета компанија као једног његовог облика. Иако не постоји општеприхваћена дефиниција, кроз приказ великог броја ставова различитих аутора, постаје јасније шта заправо представља криминалитет компанија.

У погледу односа према другим типовима криминалитета, криминалитет компанија се најчешће одређује заједно са криминалитетом белог оковратника, као његов подоблик. Иако граница можда није најјаснија, разлика се огледа у карактеристикама учинилаца. Повезаност са организованим криминалитетом је такође очигледна. Међутим, разлике се огледају, између осталог, у томе што је организована криминална група резултат деловања илегалних група без правног статуса које делују на криминалном тржишту, за разлику од компанија које су примарно усмерене ка легалним тржиштима. Напослетку, однос криминалитета према држави – тзв. компанијско-државни криминалитет посебно долази до изражаја у ратним околностима, док са друге стране имамо и политички криминалитет белог оковратника, тј. компанија, где се коруптивним методама привредни субјекти повезују са политички моћним појединцима или странкама.

Наредно поглавље бави се питањем феноменолошке димензије криминалитета компанија. Када је реч о распрострањености кривичних дела која спадају у ову категорију, њен степен је доста висок. Осим тога, присутно је и непријављивање које је узроковано бројним факторима. На основу студије о жртвама, утврђено је да постоје разлике између континената, које су условљене културолошким факторима и начинима реаговања на овај криминалитет. Наиме, иако овакви подаци најпре указују на распрострањеност криминалитета белог оковратника, они делимично могу указати и на присуство криминалитета компанија. Занимљив податак је да су најчешће била учињена дела попут проневере, утаје и преваре, и то од стране лица која су радила у виктимизованим компанијама, док су кривична дела која су типична за другопоменућу врсту криминалитета пријављивана у занемарљивом проценту.³ Исто тако, статистички посматрано, на европском тлу најраспрострањенија

3 Пореска утаја је једно од најзаступљенијих привредних кривичних дела. Детаљније о томе вид. Сузана Димић, Ванда Божић, „Пореска кривична дела као водећи облик привредног криминалитета“, *Право и привреда*, бр. 4/2020, 55–73.

су дела преваре и стечајна кривична дела, а укупан удео привредних кривичних дела износи око 1%. Такође, распрострањеност оваквог облика криминалитета у Србији могуће је утврдити само посредно, без обзира на то што наше право познаје и одговорност правних лица за учињена кривична дела, у складу са чим је донет и одговарајући закон. Уопштено узев, не постоји никакав регистар који би објединио податке и одлуке различитих тела о питању утврђеног постојања криминалитета. Додатни проблем може бити и различитост правних решења када је реч о одговорности правног лица за кривична дела. Занимљиво је одређење појавних облика, па је тако у књизи извршена подела на економски криминалитет компанија и криминалитет компанија који за последицу има повреду или угрожавање живота и здравља људи или животне средине. Свака врста има своје подтипове, који су детаљно анализирани и објашњени. На крају, бавећи се виктимолошким аспектом и тиме идентификујући жртве криминалитета, у зависности од врсте виктимизације, жртва може бити не само човек као појединац, него и сама институција и јавност, односно заједница. Неспорно је да овакав облик криминалитета погађа бројне субјекте, али исто тако је карактеристична и неједнака дистрибуција виктимизација. Најизложенији су неквалификовани радници, као и они који раде повремене послове. Са друге стране, када је реч о загађењу животне средине, појам који се помиње у литератури јесте и еколошки расизам, с обзиром на то да су погођене социјално маргинализоване групе, припадници одређених раса и мигранти. Све наведено доводи до бројних негативних последица, које се не огледају само у финансијском аспекту, него узрокују и слабљење поверења у друштвене вредности, угрожавање живота и здравља, и у крајњем случају негативне психичке последице.

Следи теоријско поглавље које се бави етиологијом криминалитета компанија. Разматрањем бројних теорија које се баве питањима због чега људи одлучују да чине предметна кривична дела, који фактори утичу на ту одлуку и које технике се примењују пре вршења дела, а које након ради оправдања већ учињеног дела, долазимо до објашњења узрока и разлога ове појаве. Осим тога, истакнуто је да су индивидуалне одлуке ограничене институционалним и организационим елементима, али да са друге стране криминалитет белог оковратника није у толикој мери заступљен, већ да је више допринео настанку културалних теорија, него што су оне допринеле његовом разумевању. Приказивањем теорија рационалног избора, рутинске активности, одређених позитивистичких оријентација и интегративног приступа, испитује се да ли постоји корпоративна поткултура која промовише одређене вредности и правила за њихово постизање или се прихватају конформистичке вредности, затим да ли се криминалне околности стичу у детињству или се

мењају после и у којој мери мотивација и прилике као покретачи утичу на појаву криминалитета компанија. Како је тешко повући границу између криминалитета компанија и кривичних дела која чине руководиоци компаније, али у своју корист, путем организационог приступа могуће је одговорити на питање која је суштина ове појаве, односно да ли је то организациона компонента и да ли сама компанија може бити непосредни учинилац кривичног дела. Занимљива је и анализа фактора који се деле на макро – оне спољашње, попут економских услова на тржишту, политичког и регулаторног одређења, и микро – који се односе на конкретну организацију и условљени су величином компаније, финансијском ситуацијом и расподелом одговорности. Још једна интересантна тема јесте питање социјалних карактеристика и пола учинилаца. Наиме, ради се о преступницима који поседују знања из одређених области, али који себе не доживљавају као учиниоце кривичног дела, криминалце, већ неутрализују своје понашање, иако истраживања показују да се у великом броју случајева ради о рецидивистима. Како је највећи број учинилаца запослен, оваква кривична дела врше се у оквиру легитимних професија, а најтеже облике извршавају лица на извршним и позицијама директора и менаџера, што говори у прилог томе да је значајније припадање класи, него поседовање одређеног социјалног статуса. Ако се узме у обзир потенцијална конекција економске кризе и криминалитета компанија, уочљиво је да се ради о појавама које су међусобно условљене, с обзиром на то да се као узроци кризе појављују секундарно хипотекарно тржиште, када је реч о САД, односно корупција, када говоримо о европском тлу, а да допринос томе дају различити субјекти.

Последње поглавље обухвата питање социјалне реакције, односно става и перцепције јавности на криминалитет компанија. Испитујући јавно мњење у погледу изречених кривичних санкција према учиниоцима, већина сматра да су казне превише благе. У литератури се ово питање посматра из два угла – перцепција о кривичним санкцијама које се изричу учиниоцима и перцепција о одговорности компанија за кривична дела учињена у њиховом интересу. Извесну улогу у извештавању о овој врсти криминалитета имају и медији. Међутим, њихово поступање је ограничено ако узмемо у обзир чињеницу да се ретко кад ради о сензационалним причама које би сигурно нашле место у обичним издањима. Тако ће се о овој теми по правилу писати у листовима који су специјализовани за финансијско пословање. Исто тако, друштвени покрети данас имају велики значај у подизању свести грађана о бројним деликтима компанија, међу којима су све више изражени они еколошке природе.

Иако српско право познаје и уређује највећи број инкриминација које се могу подвести под појам криминалитета компанија, сврставајући их у групу кривичних дела против привреде, у последњем делу књиге истакнути су предлози за сузбијање криминалитета компанија. Они се крећу од превентивних мера, преко кривичноправне политике и поштравања казних распона, што ће довести до изрицања строжих санкција, и напослетку до предлога да одговорност правних лица за кривична дела буде у надлежности Међународног кривичног суда.

Монографија „Криминалитет компанија – криминолошки аспект“ представља првенац у области криминалитета компанија у српској правној литератури. Иако се монографија бави криминолошким аспектом криминалитета компанија, несумњиво је од помоћи свима који се са овом темом сусрећу у теорији и пракси. С обзиром на далекосежност и тежину последица вршења привредних кривичних дела, подизање свести о значају спречавања привредног криминалитета је неопходно, а томе итекако могу допринети дела попут овог. Стога је похвално што се ауторка определила да обради ову проблематику у монографији, чиме је несумњиво дала допринос у домену подизања свести о присутности и последицама привредног криминалитета који, иако је учествовао у пракси, до сада није добијао већу пажњу у теорији.

Коришћена литература

- Димић Сузана, Божић Ванда, „Пореска кривична дела као водећи облик привредног криминалитета“, *Право и привреда*, бр. 4/2020. (Dimić Suzana, Božić Vanda, „Poreska krivična dela kao vodeći oblik privrednog kriminaliteta“, *Pravo i privreda*, br. 4/2020)
- Кековић Зоран, Милошевић Младен, „Криминалитет корпорација – криминолошки и културолошки аспект“, *Социолошки преглед*, бр. 1/2011. (Keković Zoran, Milošević Mladen, „Kriminalitet kompanija – kriminološki i kulturološki aspekt“, *Sociološki pregled*, br. 1/2011)
- Лукић Наталија, „Појам и карактеристике привредног кривичног права“, *Казнена реакција у Србији: IV део* (ур. Ђорђе Игњатовић), Београд, 2014. (Lukić Natalija, „Pojam i karakteristike privrednog krivičnog prava“, *Kaznena reakcija u Srbiji: IV deo* (ur. Đorđe Ignjatović), Beograd, 2014)